

A XIV. -ről

A pécsi játékfilmszemlék története 1965-ben kezdődött, 1970-ig évente, majd 1973-ban és 1976-ban Pécsen rendezték meg a Magyar Játékfilmszemlék. Ezután szállodagondokra, technikai feltételekre hivatkozva „félíg elvették” Pécsről a Szemlék, ami az ország kulturális központosságára irányuló ki nem mondott törekvéseket ismerve nem is meglepő. Páratlan években Budapesten, páros években Pécsen gyűlik össze a filmes szakma, illetve a szemlé közönsége. A vetítéseken magyar versenyfilmek ösbemutatók és itthon még nem látott külföldi filmek szerepelnek.

A XIV.-ről:

Pécs utcáin hatalmas transzparensek, táblák, plakátok mindenütt. A belvárosban az éttermekben a mozikban, a színházklubban láthatók a magyar film- és színházi élet nagyjai és kicsinyiséi, sztárok és „hozzácsapódók”. Hangosak és szerények, közvetlenek és megközelíthetetlenek. Pécs tizenegy mozija közül nyolc bekapcsolódik a vetítésekre; a Mecsek Cukrászda éjjelente Szemléklub néven üzemel a Bóbita. Bábszínház, Cseh Tamás és mások fellépésével; Milánt ismerősként üdvözlök az ifjenc művészek. Pécs néhány napig a Filmszemle látványos és érezhető, azonban egy kis fáradság, a régi Szemlékre jellemző lelkesedés lankadása.

Van is persze, ami okot ad a rosszkedvre. Nyitóléledeként tegnap a Requiemet vetítették. A „gálaműsor” pedig, amit a Pécsi Nemzeti Színházban közvetítették Sándor Pál rendezésében, néhány kivétellel valamennyi résztvevőre nézve szegénytelen volt. A műsor valódi nagyrájkos méltatlan puffogása volt, mindentéle előadói etikát sutba dobva, igazi pocskék hakniműsort csaptak össze. A szereplők nagyrészt csak nevükkel, s nem művészi személyiségükkel voltak jelen (nem a minőség, hanem a részvétel a fontos — mondhatnánk Coubertin után szabadon). A legszörnyűbb, hogy mindezt olyan természetességgel és főlényvel művelték, mintha másképp elképzelni se lehetne.

Rosszkedvűen megyünk tehát a Kossuth mozi felé, ahol Mézáros Márta Anna című alkotása (?) vár ránk. Ha hasonlítani akarunk, ez a film a szerintünk kitűnő Örökdefogadás negatív lenyomata, némiképp cselekményében is, de leginkább minőségében. A hiteltelen történet főhőse hanyagul átlépve minden erkölcsi gátláson és a való élet szabályain eljut egy alsóbbos happy ending. A film minden egyes jelenete oly mértékben hazug, hogy a nézők (még a Szemle disztinktív nézői is) időről-időre kínosan felnevetnek. Ezt a filmet csak a mazochistáknak ajánlhatom tiszta szívvel.

És most ki a Kossuthból, rohanás a Petőfi moziba, Bacsó Péter Tegnapelőttjére. A film — lássatok csodát! — azokról a bizonyos negyvenes, ötvenes évekről szól, maga is igazolva, hogy nálunk a lónak háta nincs, csak túlsó oldalai. Az, hogy az utóbbi egy-két évben az ezen időszak művészi feldolgozásában mutatkozó húszéves lemaradást akarjuk pótolni — mint bármely „kampány” — nem sok jóra vezet. A Tegnapelőtt viszont a kevés jó mű egyike; igazán becsületessé megrázó film. A figurák hibátlanok, alakítói (elsősorban Igó Éva, Tóth Tamás, Nemeskürösi Károly) kiválóak. Bacsó rá csak ritkán jellemzően fegyverezett és pontos. A Tegnapelőttől ennyit; nézőtereinek sok nézőt kívánok.

Rövid, de nem áldozatok nélküli közelharc után visszajutunk a tíz perccel később kezdődő Keresztapára. Bár a gengszterfilmet nem szeretjük, megállapíthatjuk, hogy Coppola műve mestermunka, feszültsége seholsem csökken, a szereplők díjra érdemesek, a világsiker nem méltatlan. Nálunk is telt házak előtt fogják vetíteni.

Másnap az Ifjúsági Házban suta, nem túl szerencsés összeállítás a húszéves Balázs Béla Stúdió filmjeiből. Lássuk.

A Variációk egy témára (Szabó István, 1961) s a Cigányok (Sára Sándor, 1962) megkopott, már nem mű-, csak dokumentum értékű (szubjektív vélemény!) Novák Márk 1963-as Kedje kedves, jó burleszk, ma is friss; az Egy gyávaság története (Kézdi Kovács Zsolt, 1966) valószínűleg annakidején sem tétszett volna. Húszárk Zoltán

Elégia (1965) többszörre látva is csodálatos film, tanítani kellene az iskolában. Gazdag Gyula filmje (Hosszú futásodra... 1968) a BBS „társadalmi” filmjeinek ironikus osztályából való nagyon jó munka, nem vesztett fényéből. Koltai János Ugróiskolája mulatságos képsorai ellenére nem igazán jó film. Az Anyaság (Grünwalszky Ferenc, 1972) külön vetítésen, a közönség megfelelő türelmét élvezve talán nagy élmény, ebben a film-dömpingben azonban szinte elviselhetetlen az elképzelhetetlenül lassú negyvenkét perces mű. Vitézy László filmje, a Tagfelvé-

tel (1972) ismét a társadalmi visszasságok egy „kiváló” példájának jó felmutatása, érvényéből (sajnos nem sokat veszített). Ennyi fért bele a BBS-sel töltött négy órába.

Ötpercnyi szünet után máris következtek a Színművészeti Főiskola hallgatóinak vizsgafilmjei. Tarr Béla Diplomafilmje szívszorító de mulatságos. Ha Kroetz munkádrámáinak létezhet magyar megfelelője, ez ilyen. Koltai Róbert és Pogány Judit elkápráztatt bennünket közvetlen játékkal (nem először). Az Iskola körlet (rendezte Moldva Agnes) a börtönben tanulásra kötelezettek életéről, a börtönhierarchiáról, a kikerülés utáni esélyekről szóló dokumentumfilm. A Hajnali baleset (Deme Zoltán filmje) csapnivaló „sztori”, egy autóbaleset kapcsán előadott hazug és homályos tanmese.

„Hosszú futás” után ilhelve megérkeztünk Fellini új filmjének vetítésére a Park moziba. A Nők városa (forgatókönyve olvasható a Filmkultúra 80/6 számában) szenzációs ötleten alapuló, sok kitérő „felliniádával” megtűzdelt, de végül is unalmas háromórás film.

Másnap utazás Szegedre (lásd még egyetemet!). Egy csomó várhatóan érdekes filmről lemaradunk (a BBS kísérleti filmjei, a Szívűr, a Megáll az idő), de ezt a két és félnapos (vegyes) élményt gondosan dédelgetjük Szeged moziság napjaiban.

U. L.

A Forradalmi Ifjúsági Napok elé

(Megjegyzések Szabó István könyve kapcsán)

Az 1966 óta minden évben megszervezésre kerülő Forradalmi Ifjúsági Napok (FIN) rendezvényei a KISZ politikai munkáját, az ifjúság forradalmi szellemű nevelését kívánjuk hatékonyabbá tenni. Ez a tavaszi esemény-naptár véletlenül ugyan, de a történelmi sorrendet is egymásután követi. Március 15. március 21. és április 4. a magyar történelem sorsfordító évfordulóit is jelképezik.

Napjaink magyar fiataljai számára a nagy korok cselekvő elődei nemcsak minták, adtak, hanem példát is mutattak a haza és haladás valós harcában. Ugyanakkor, amikor a 48-as forradalom és szabadságharc ifjai napjainkban is példaképek, gyakran érezzük, hogy 1919. kommunista ifjúmunkásai vagy a felszabadulás korának földosztó Györfy kollégistái szinte ismeretlen történelmi alakok. Talán érdemes lenne ennek okát mélyebben is elemezni, ehelyett azonban talán elég arra utalnunk, hogy a történelem szépi- tő „nosztalgái” mellett az is tény, a kommunista átalakulás harcai, eredményei kevésbé ismertek. Ebben feltehetően elmarasztalható a történelem-oktatás, esetenként a történelemírás, s bizonyos értelemben a fiatalok érdeklődésének hiánya is.

Szeged és környéke, a Dél-Alföld (történelmi nevén a Viharsarok) sajátos forradalmi múlttal rendelkezik. Ennek a történelmét, úgy véljük, az itt élő, köztük az itt tanuló, igen jelentős számú KISZ-fiatalnak is kötelessége lenne megismerni. Ehhez az ismerkedéshez igen gazdag szakirodalom, áttekinthető elemzés áll rendelkezésre. Ebből a sorból most legyen szabad Szabó István: Agrárforradalom a Viharsarokban 1945-47. (Akadémiai Kiadó Bp. 1976.) ajánlani.

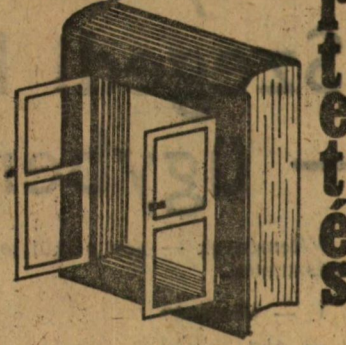
Szabó István könyve (a szerző egyébként a JATE Tudományos Szocializmus Tanszékének docense) imponáló részletességgel mutatja be a Viharsarok 1945 előtti birtokviszonyát, érzé-

keltetve az országosan is kirívó aránytalanságot, s bemutatva az agrárproletárok és törpebirtokosok elkéseredett tömegét. A megoldást kereső kiutak leírásában olvashatunk a makói hagyományok példájáról, a kommunisták és a népiek földreform tervezetéről, vitáiról.

A felszabadulással egyidőben induló új élet egyik mutatója volt az is, hogy a Debrecenben székelő kormányhoz a vihasarki földigénylő parasztok küldöttei meg a rendelet megjelölése előtt megérkeztek. A 600/1945. sz. rendelet megszünteti a nagybirtokrendszert és a földműves népet földhöz juttatja. Talán azt sem árt ismernünk, hogy az ünnepélyes földosztás a mi megyénkben, a Sövényházi Pallavicini birtokon kezdődött. 1945. március 29-én. A létező nagybirtokok ellenére ezen a vidéken viszonylag mégis kevés felosztható föld volt. Pl. Hódmezővásárhelyen 3100 igénylőből csak 1100 kaphatott földet. Ezért került sor több helyen „rebellis” intézkedésekre, s ezért született meg a nehezen kivitelezhető „tanántúli” áttelepítési elképzelés is.

Szegeden, ahol 64 ezer kh föld kötött városi birtok volt a kishaszonbérlet és a nincstelen földigénylők között is éles harc bontakozott ki. Csongrád megyében 1945. után a megyén belül is telepítésekre került sor, kibővült a tanyarendszer, s a régi nagybirtokon új községek (Forráskút, Zsombó, Sándorfalva) nőnek. Az új gazdák számára pedig népiskolákat, téli tanfolyamokat szerveznek. Ugyancsak az első években került sor a földművességvetkezetei megszervezésére, amelyek már az árucere lebonyolításában is aktív szerepet tölthettek

könyvisme

be. E szervezet vezetője az a vidékről származó neves politikus, tudós Erdei Ferenc volt.

A szentesi rizs vagy a földéki kender mintagazdaság országosan is érdemi példa volt. Ugyanakkor a kevés föld és a megélhetés kényszere, valamint a politikai előiskolák, köztük főleg 1919. példája több helyen igen korán megvalósította a szövetkezet gondolatát is. Az 1947. áprilisi szövetkezeti törvény, némely esetben ezen a vidéken is, realitást fejezett ki.

Hogy apáink, nagyapáink tettei mennyiben állták ki a történelem próbáját, azt mai eredményeink talán kelősen dokumentálják. Valószínű voltak tévedések, helytelen megoldások, sőt hibák is. Ezek megítélését azonban, úgy véljük, csak akkor tehetjük felelősséggel, ha legalább megismerjük a történelem menetét, okát.

Az elődök teteteinek érdemibb megítéléséhez, éppen 1945 történetéhez — az idézett könyv mellett — újabb gondolatokkal szolgál Gazdag Gyula új filmje is. A vésztől köztársaság valamikori résztvevői ma egy ún. banketten arról vitatkoznak, mit tettek helyesen, mit helytelenül a felszabadulást követő időben. Nehéz dönteniük, hiszen ők szubjektív részesek, aktív cselekvők is voltak. Gondoljuk tovább kérdéseiket, legalább ennyivel tartozunk nekik, s önmagunknak is. S a válasz, a példa Baranyi Ferenc szavaival „erőt ad, hogy mi formáljuk egészen a készen kapott félíg-kész világot.”

MICHELLER MAGDOLNA

Sírni? csak a győztesnek...

Nehéz helyzetben van az, aki annyi pozitív értékelés megjelölése után akar Székely Éva: Sírni csak a győztesnek szabad! című a Magvető Kiadó Tények és tanúk című sorozatában megjelent könyvről írni. Miért van nehéz helyzetben? Mert így talán „szentségtörés” vádja érheti, ha netán negatív észrevételei is vannak ezen — írói szempontból tényleg nagyszerű — mű kapcsán. „Szeretem a kisé, de nem nagyon bolond embereket.” — írja Székely Éva az első oldalak egyikén. En is. És éppen ezért vannak ellenérzéseim. Jellemrajz, kissé bolond emberek jellemrajza helyett tanmesét kaptam. Tudom, a tények tények (Székely Éva pedig megbízható tanú), s nem regényeszerű kitalálások vitték minden nehézség, gáncoskodás, és igen, háborún is át az olimpiai dobogó legfelső fokáig az események menetét.

Újból megkapjuk a magunk kis „adagját” az ötvenes évek szelleméről. Természetesen feltűnik Rákosi elvtárs is, ekkor borotvaellen tancól a jövendő olimpiai szereplés. Székely Éva megfogalmazta „nyelvése” miatt, de aztán minden jóra fordul. Megnyeri az olimpiát (igazságtalan lennének, ha nem hangsúlyoznám: valóban sziszifuszi munka árán). S rádiónyilatkozatában az előre megírt „Köszönöm a Magyar Kommunista Párt nagy vezérének, Rákosi Mátyásnak...” bevezetés helyett saját szavait mondja mikrofonba. Ennél a részéni gondolkodtam el leginkább: vajon hova tegyem ezt a visszamemlékezést. Valószínűleg azért voltam dilemmában, mert az utóbbi időben túl sok olyan megnyilatkozás tanúja voltam (film, rádió, könyv stb.), amely valakinek az ötvenes évekből bátoroságát, gerincességét hangsúlyozta. Így utólag mindenki jó lesz? Azt hiszem — s ez már nemcsak a sportra érvényes megállapítás — „végre” találunk embereket, korszakot, akiket, amin, „elverhetjük a port”, s jelenlegi problémáink ködbe vesznek a relativitás pozitív oldalán: „most milyen jó, és akkor milyen rossz volt!”

Vajon a ma úszóportjának, egyáltalán a magyar sportéletnek nincsenek alapvető gondolaj, visszasságai? Arról miért nem írunk ilyen kíméletlen, mélyre hatoló őszinteséggel? Nehéz önmagunkkal szembenézni...

Talán itt kell elnézést kérnem Székely Évától. Könyve kapcsán kiesit messzire mentem. Ha övé lett volna az első a részben vagy egészben az ötvenes évekről szóló, illetve abban játszó könyvek sorában — másként látom művét. De így, egy hullám részének látom, amely szükséges ugyan — és, úgy tűnik, kiapadhatatlan —, de a „fürdést” is megújja az ember.

Jelentős részei a könyvnek azok a fejezetek, amelyben lánya, Gyarmati Andrea csodálatos pályafutását írja le, a kezdetektől, a sikereken át — a tragédiáig. Ugyanis itt érthetjük meg, hogy Andrea esetében az olimpiai ezüstérem — tragédia volt.

Eszembe jut egy régi kép: Villányi Zsigmond, ötötászó, Balczó Andris vállára borulva zokog világ bajnoki ezüstérme feletti örömben. Hogy jön ez most ide? Székely Éva könyvének címe kapcsán. Villányi esetében az ezüst győzelemnek számított, amikor a szabadjára engedett érzelmi megnyilvánulások megengedettek, sőt elvárhatók, és — rendszerint szimpatikusak (lásd: Növényi Norbert — Moszkva, olimpia). Andrea ezüstje, összeszorított fogakkal és ökölbe szorított kézzel — nagy önfegyelmet követelt. Mert sírni — mint ahogy azt Székely Éva összességében, hibával együtt is figyelemre méltó, olvasmányos könyvének igen találó címűl adja —, valóban csak a győztesnek szabad!

— halogh —

Enyedi Zoltán: Téli táj

